

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No7

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

Elektron nashr. 374 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyulda ruxsat etildi.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Suv tarkibining wireless waterlight qurilmasi ishlashiga ta'siri va iqtisodiy samaradorligini matematik model asosida tahlil qilish.....	14
Kungiratbay Sharipov, Ma'ruf Nurmanov	
O'zbekistonda aholi ish bilan bandligini oshirishda davlatning roli	20
Juraqulov Baxrimurod Ilxomovich	
BIM texnologiyasi: zamonaviy qurilish sohasida samaradorlik va shaffoflik omili	26
Usmonov F.B., Rajabova A.Sh.	
Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida marketing faoliyati samaradorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish	31
Yuldashov Isomiddin Sidiqov	
Korxonada iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda diversifikatsiya strategiyasining roli.....	35
Alimatova Shoxsanam Abdumalik qizi	
Модели совместного развития человеческого капитала и искусственного интеллекта в цифровую эпоху	40
Явкачев Шохзод Зайниддин углы	
Navigating sustainable development: management challenges and solutions in the oil and gas sector	49
Kudratkhodjaeva Ziyoda Kamol kizi	
Banklarda moliyaviy barqarorlikning nazariy asoslari.....	56
Djalilov G'ayrat Qaxramanovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda turizm industriyasidan foydalanishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	66
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich	
O'zbekistonda barqaror davlat qarzi siyosatini shakllantirishning ustuvor yo'nalishlari	71
Sayfutdinov Xasanboy Dilshodovich	
Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане.....	76
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
Economic analysis and development strategy of the composites market in the regions of Uzbekistan	81
S.S.Sidiqov, A.A.G'ulomov, B.R.Tillayeva	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mustaqillikning kutilayotgan istiqbollari va hozirgi natijalari.....	88
Muxamedov Ravshan Zafarovich	
Elektron tijoratni soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	93
Homidov Baxtiyor Rahimberdievich	
Investitsion jozibadorlik konsepsiyasi va uning strategik ahamiyati.....	99
Otaboyev Axmed Maxsudbek o'g'li	
Beomeditsina signallarini xaar veyvletlari va bo'lak veyvletlari yordamida raqamli ishlash	105
Uraqov Shokir Ulashovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning ahamiyati, tartibi va takomillashtirish yo'llari.....	112
Istamova Sojida Kaxarovna	
The role of all kinds of transports (road, rail, air, and water) in the modern enhancement of tourism logistics in Uzbekistan	117
Egamberdiyeva Yulduz, Turdiyeva Maftuna	
Sanoat korxonalarida kapitalarini samaradorligini oshirishning baholashning zamonaviy usullarining xususiyatlarida nazariy va amaliy farovonlik sari	126
Muradov Botir Xayat	
Инструменты планирования урбанизации: методика анализа планового распределения средств в программе «обод махалля» на основе балльной оценки	136
Салимова Юлдуз Исаковна	
Socio-economic aspects and contemporary theories of higher education finance	141
Karlibaeva Gulshat	

Transformatsiya jarayonida innovatsion bank xizmatlarini rivojlantirish yo'llari.....	147
Absamatov Anvar Ergashovich	
Перспективы цифрового развития сектора материального производства.....	153
С. И. Протасеня, Г. Ж. Аллаева	
«Sustainable logistics practices. Minimizing carbon emissions in global supply chains»	161
Suleymonova Ezoza, Alimova Bonu	
Analyzing the need for Tourism logistics development in Uzbekistan	169
Nigmatova Malika	
Management strategies for sustainable tourism development in emerging destinations (a case study of Samarkand, Issyk-kul, and Khiva).....	177
Sabina Uroкова	
Qashqadaryo viloyatida turizm sohasini strategik rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari va ularning qo'llanilishi.....	184
Daminova Barno Esanovna	
Опыт турции в управлении миграционными кризисами	189
Бегматов Хусанбек	
Bulutli texnologiyalar orqali korxonalar buxgalteriya tizimini raqamlashtirish va samaradorlikka erishish.....	193
Soibov Nozimbek Faxriddin o'g'li	
Barqaror rivojlanish doirasida jismoniy shaxslarni kreditlash tizimini isloh qilishning institutsonal asoslari.....	197
Xalekeyeva Zoya Pirniyazovna, Akmal Abdurahmonov Nurmamatovich	
Moliyaviy outsorsing xizmatlari bozori rivojlanishini takomillashtirishning swot tahliliga asoslangan innovatsion mexanizmlari	202
San'atbek Komilovich Salayev, Umidbek Komiljanovich Babajanov	
Transformatsiya jarayonlari sharoitida iqtisodiyot tizimi faoliyati va prognozlashning nazariy asoslari	214
Alimov Fazliddin Xalimovich	
Пути совершенствования подхода к финансированию проектов, реализуемых на принципах промышленной кооперации.....	220
Котов В.А., Шадиева Д.Х.	
Yuksalish salohiyatini yuksaltirishda boshqaruv xodimlari qobiliyatidan foydalanish masalalar	225
Ayubxon Qutbiddinov Bosit o'g'li	
Bank xizmatlari ommabopligini oshirish yo'llari.....	228
Kasimova Muxlisa Anvar qizi	
Chemical industry in Uzbekistan: challenges and development	235
Kudaynazarova Dilnaz Koshkarbaevna	
Samarqand viloyatida tabiiy turistik resurslardan samarali foydalanish usullarini takomillashtirish orqali bandligini oshirish imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Muhriddin Musoqul o'g'li	
Globalashuv sharoitida ekologik xavflarni kamaytirishda yashil iqtisodiyotning ahamiyati.....	246
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna	
Qibray tumanining 2021–2023-yillarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish holati.....	249
Siddikov Alisher Ismoilovich	
Davlat xaridlari tizimida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish: xalqaro tajribalar tahlili	253
Majidov Nizom Baxramovich	
Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi.....	259
Ermatov Nosir Tohirovich	
Aholi farovonligi darajasiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlarni ekonometrik baholash	265
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Allamurodova Zuxra Alibekovna	
Сектор услуг как стратегический фактор структурной трансформации экономики Узбекистана.....	272
Кадыров Абдурашид Маджидович, Ахмедиева Алия Тохтаровна	
O'zbekistonda valyuta kursini shakllanish holati prognozlari.....	280
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	

Проблемы бухгалтерского учета в условиях цифровизации экономики.....	288
Абдуллаев Абдурауф	
Raqamli texnologiyalar sharoitida xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish strategiyalari.....	299
Kuldoshev Lazizjon Sharifovich	
Davlat boshqaruvi organlarining strategik rejalarini ishlab chiqish bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	303
Dilshod Pulatov, Xamidaxon Akbarova, Dildora Mirzaeva	
Tijorat banklarining moliyaviy xavfsizligi ta'minlash	310
Mamatov Sardor Axmatjonovich, Mavlanov Nuriddin Boyqobilovich, Sattarov Nodirjon Absalomovich	
Ziyorat turizmini rivojlantirishda halol standartlarini qo'llashning nazariy, uslubiy va konseptual asoslari	315
Azizova Saodat Xabibulloyevna	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirish bo'yicha yevropa tajribasi.....	320
Karlibaeva Gulshat	
Iqtisodiy konsentratsiyalarning sog'lom raqobat muhitiga ta'siri	325
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Logistika axborot tizimlarini texnologik jarayonlarga joriy etish.....	330
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
Принципы перехода к «Зелёной экономике» в Республике Узбекистан.....	336
Хамракулова Сусанна Тотуховна	
Kichik biznesni rivojlantirish iqtisodiy ko'rsatkichlarini prognozlash modellarini qo'llash	340
Ibragimova Gulchexra Toxirovna	
O'zbekistonda hududlarning soliq salohiyatini aniqlash metodologiyasini takomillashtirish	346
Poyonov Otabek Abdiquahhor o'g'li	
Raqamli ta'lim sharoitida liderlikning yangi qirralari	357
Oqnullaev Ravshan Raximjon o'g'li, Xodjjeva Durdona Abdurasulovna	
Методология развития экологического менеджмента в промышленном хозяйстве выбросы в атмосферный воздух на горнодобывающих и металлургических предприятиях.....	361
Muradov Botir Xayat	
Strategik budjetlashtirish tizimining natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish tizimi bilan bog'liqligi, xalqaro tajriba va O'zbekiston uchun tavsiyalar	370
Xushmurotov Zoyir Bektemirovich	

STRATEGIK BUDJETLASHTIRISH TIZIMINING NATIJAGA YO‘NALTIRILGAN BUDJETLASHTIRISH TIZIMI BILAN BOG‘LIQLIGI, XALQARO TAJRIBA VA O‘ZBEKISTON UCHUN TAVSIYALAR

Xushmurotov Zoyir Bektemirovich

Iqtisodiyot va moliya vazirligi

Davlat budjeti departamenti,

Budget xarajatlari samaradorligini baholash va budjetni rejalashtirishning dasturiy-maqсадli uslublarini joriy etish bo‘limi bosh mutaxassisi, (PhD).

Annotatsiya: Maqolada, Strategik budjetlashtirish tizimining natijaga yo‘naltirilgan budjetlashtirish tizimi bilan bog‘liqligi va ushbu tizimini nazariy uslubiy asoslari to‘g‘risida ilmiy xulosalar va amaliy takliflar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: Dasturiy budjetlashtirish, rivojlantirish dasturi, maqsadli indikator, natijaga yo‘naltirilgan, maqsadli indikatorlarni baholash va monitoring qilish, budjetlashtirish.

Abstract: The article presents scientific conclusions and practical proposals on the relationship of the Strategic Budgeting System with the Results-Based Budgeting System and the theoretical and methodological foundations of this system.

Key words: Program Budgeting, Development Program, Target Indicator, Results-Based, Evaluation and Monitoring of Target Indicators, Budgeting.

Аннотация: В статье представлены научные выводы и практические предложения по взаимосвязи системы стратегического бюджетирования с системой бюджетирования, ориентированного на результаты, а также теоретико-методологические основы этой системы.

Ключевые слова: программное бюджетирование, программа развития, целевой показатель, ориентированный на результаты, оценка и мониторинг целевых показателей, бюджетирование.

KIRISH

Mamlakatlar iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida budjet siyosatining samaradorligi muhim o‘rin egallaydi. Ayniqsa, global miqyosda davlat xarajatlarining oqilona va maqsadli taqsimlanishini ta‘minlovchi yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolada strategik budjetlashtirish va natijaga yo‘naltirilgan budjetlashtirish o‘rtasidagi bog‘liqlik, ularning integratsiyasi va xalqaro tajribalar asosida O‘zbekiston uchun amaliy tavsiyalar tahlil qilindi. Dastlab strategik budjetlashtirish va natijaga yo‘naltirilgan budjetlashtirish tizimlari tushunchasiga umumiy tariflarni bersak. Strategik budjetlashtirish tashkilotning uzoq muddatli maqsadlari va strategiyalarini inobatga olgan holda budjetlarni tuzish va boshqarish jarayoni. Ushbu tizim orqali resurslar samarali taqsimlanadi, shuningdek, tashkilotning strategik yo‘nalishlari va ustuvorliklari aniqlanadi.

Natijaga yo‘naltirilgan budjetlashtirish Natijaga asoslangan budjetlash – bu modelda samaradorlik haqidagi ma‘lumotlar budjet hujjatlariga va budjetlashtirish jarayoniga integratsiya qilinadi. Bu siyosatchilarga xarajatlarning samaradorligi va natijadorligini hisobga olgan holda budjet jarayonini olib borish imkonini beradi, qaror qabul qilishda esa moslashuvchanlik saqlanadi. Boshqacha aytganda, moliyalashtirish faqatgina samaradorlikka asoslanmaydi, balki o‘lchangan natijalar asosida olib boriladigan muloqotlarga bog‘liq bo‘ladi. Ushbu model hukumatlar o‘tgan davrdagi samaradorlik natijalari asosida xarajatlar ustuvorliklarini qayta taqsimlamochi bo‘lsa, foydali hisoblanadi.

Natijaga yo‘naltirilgan budjetlashtirish islohoti budjet va davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlari o‘rtasidagi muvofiqlikni mustahkamlaydi. Ushbu ustuvor yo‘nalishlar milliy va tarmoq strategiyalarida aks ettirilishi va hujjatlashtirilishi lozim, quyidagilarni ta‘minlash uchun:

hukumatning strategik maqsadlarini qo'llab-quvvatlay oladigan samarali dasturiy tuzilmani yaratish; Ushbu ko'rsatkichlar bo'yicha hisobot berish imkonini yaratish uchun mavjud strategiyalarni kuzatish (monitoring qilish) bo'yicha ishonchli, har tomonlama va yuqori sifatli tizim zarur (afzal holatda — huquqiy jihatdan mustahkamlangan bo'lishi kerak).

Milliy strategiyalar sektoral resurslar taqsimotida ustuvorliklarni belgilashda muhim rol o'ynaydi, tarmoq (yoki tashkilot) strategiyalari esa sektor ichidagi resurslar va ustuvorliklarni belgilashda muhim ahamiyatga ega. Tarmoq strategiyalariga ham xuddi milliy strategiyalar singari talablar qo'yiladi va ular ko'pincha milliy strategiyalarga kiritiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Strategik budjetlashtirish tizimining natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish tizimi bilan bog'liqligi буйича xorijiy yetakchi iqtisodchi olimlardan Allen, R. (2009) "Rivojlanayotgan mamlakatlarda budjet institutlarini isloh qilish muammosi" Allen strategik budjetlashtirishni davlat siyosatining uzoq muddatli maqsadlariga mos ravishda resurslarni taqsimlash deb ta'riflaydi. U, natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish bu tizimni funksional darajada amalga oshirish vositasi sifatida qaraydi.

Mahalliy iqtisodchi olimlardan, Xayitov N.H. "Strategik budjetlashtirish mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari" Iqtisodiyot va ta'lim jurnali, 2020-yil, №4, Tursunov B.O. (2023) "Davlat budjet tizimini transformatsiya qilishda zamonaviy yondashuvlar" Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari, Toshkent, 2023.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, tizimli yondashuv, abstrakt-mantiqiy fikrlash, monografik kuzatuv, statistika, iqtisodiy tahlil hamda iqtisodiy-matematik usullardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Strategik rejalashtirish va Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishni qo'llab-quvvatlovchi strategik rejalashtirish uchun quyidagi ilg'or uslublar (yaxshi amaliyotlar) aniqlangan:

strategik maqsadlarning aniqligi va izchilligi – hukumat erishmoqchi bo'lgan aniq va o'lchab bo'ladigan natijalarni belgilash.

ustuvorliklarni aniqlash – resurslar cheklangan sharoitda asosiy e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan sohalarni aniqlash.

o'rta va uzoq muddatli rejalashtirish – nafaqat bir yillik, balki 3–5 yillik (yoki undan ko'proq) istiqboldagi maqsadlar bilan uyg'un strategiyalar ishlab chiqish.

monitoring va baholash tizimi – amalga oshirilayotgan strategiyalar samaradorligini doimiy baholab borish imkonini beradigan tizim yaratilgan bo'lishi zarur.

transparensiya va hisobdorlik – rejalarning va natijadorlik ko'rsatkichlarining jamoatchilik uchun ochiqligi, parlament va boshqa manfaatdor tomonlar oldida hisob berish mexanizmlarining mavjudligi.

tarmoqlararo uyg'unlik – milliy strategiyalar va tarmoq strategiyalari o'zaro mos va bir-birini to'ldiruvchi bo'lishi kerak.

1-jadval. Strategik budjetlashtirish tizimining natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish tizimi bilan bog'liqligi tahlili

Tushuncha	Strategik budjetlashtirish	Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish
Asosiy maqsad	Uzoq muddatli maqsadlar asosida resurslarni taqsimlanadi.	Har bir sarf qilingan mablag' evaziga qanday natija olinayotganini baholanadi.
Rejalashtirish asoslari	Strategik reja va davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari asosan rejalashtiriladi.	Mahsulotlar, xizmatlar va ularning samaradorligi asosan rejalashtiriladi.
Chiqimlarning yo'naltirilishi	Strategik maqsadlar va sektorlararo ustuvorliklarga asoslanadi.	O'lchanadigan natijalar (outputs, outcomes) asosida qarorlar qabul qilinadi.
Monitoring va baholash	Asosan yillik reja va budjet ijrosi monitoring qilinadi/	Maqsadli ko'rsatkichlar asosida doimiy monitoring va tahlil
Moslashuvchanlik	Uzoq muddatli istiqbolga yo'naltirilgan, barqarorlik muhim hisoblanadi.	Qarorlar natijalar asosida qayta ko'rib chiqilishi mumkin

Niderlandiya tajribasi. Niderlandiya 1990-yillardan boshlab davlat moliyasini yanada samarali boshqarish maqsadida natijaga asoslangan budjetlashtirish va strategik rejalashtirishni bosqichma-bosqich joriy etdi. Asosiy maqsad — davlat mablag'larining ishlatilishini samaradorlik va natijadorlik orqali baholash va siyosiy ustuvorliklar asosida qaror qabul qilish edi.

Strategik rejalashtirish va KPI bog'liqligi Niderlandiyada strategik rejalashtirish darajasida belgilangan milliy siyosiy ustuvor yo'nalishlar har bir vazirlik tomonidan o'z budjet dasturlarida ifodalanadi. KPI (asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari) ushbu strategik yo'nalishlarga to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'ladi.

Niderlandiyaning tajribasi shuni ko'rsatadiki, strategik budjetlashtirish — bu natijadorlikka asoslangan moliyaviy boshqaruvning tayanchidir. U davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlarini aniqlab, natijadorlikka asoslangan budjetlashtirish orqali ushbu yo'nalishlarga ajratilgan mablag'lar samaradorligini baholashga imkon beradi. Niderlandiya modeli boshqa davlatlar uchun ham ilg'or namunadir.

2-jadval. Niderlandiya tajribasida natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish tahlili

Tarkibiy qism	Tavsif	Qo'llanilishi
Maqsadlar	Aniq ijtimoiy-iqtisodiy natijalarni ko'zlovchi maqsadlar belgilanadi.	Har bir vazirlik yillik maqsadlarga ega, ular parlamentga ma'lum qilinadi.
Dasturiy yondashuv	Budjetlar funksional dasturlar shaklida taqsimlanadi.	Budjetlar dasturi tavsiflanadi.
Indikatorlar	Har bir dastur uchun aniq natija va samaradorlik ko'rsatkichlari belgilanadi.	KPI (asosiy natija ko'rsatkichlari) aniq belgilangan va yillik monitoringga asoslangan.
Monitoring va baholash	Natijalarning doimiy kuzatuv va baholanadi.	Har yili «siyosatni ko'rib chiqish» va «xarajatni ko'rib chiqish» mexanizmlari orqali baholash amalga oshiriladi.
Hisobotlilik	Tizim orqali parlament va jamiyat oldida javobgarlik belgilangan.	Har yili (May oyida) – parlamentga moliyaviy va natijaviy hisobot taqdim etiladi.
Moslashuvchanlik va takomillashtirish	Tahlil asosida siyosat va resurslar qayta ko'rib chiqiladi.	Baholashlar asosida keyingi yil uchun moliyalashtirish va ustuvorliklar qayta belgilanadi
Fuqarolik ishtiroki	Jamiyat fikri, ehtiyoji hisobga olinadi.	Tahlillar va baholashlar fuqarolar fikri asosida ham shakllanadi (masalan, ommaviy so'rovlar).

Manba: <https://www.oecd.org>

Turkiya 2000-yillarning boshlaridan boshlab davlat moliyaviy boshqaruvini zamonaviylashtirish va samaradorligini oshirish maqsadida keng ko'lamli islohotlarni boshladi. 2003-yilda qabul qilingan «5018-sonli Davlat moliyaviy boshqaruvi va nazorati to'g'risida»gi Qonun bu boradagi asosiy huquqiy asos bo'ldi.

Ushbu qonun orqali quyidagi elementlar joriy qilindi:

Strategik rejalashtirishning majburiyligi — barcha davlat tashkilotlari o'z strategik rejalarini ishlab chiqishi va unga asoslanib harakat qilishi shart;

Natijadorlik asosida budjetlashtirish — budjet harajatlari erishiladigan maqsadlar va o'lchanadigan natijalar bilan bog'lanadi;

Ochiqlik va hisobdorlik — budjet va faoliyat bo'yicha yillik hisobotlar jamoatchilikka taqdim etiladi.

2. Strategik rejalashtirishning roli

Strategik rejalashtirish Turkiyada davlat sektorida ustuvor yo'nalishlarni aniqlash va ularni budjet bilan bog'lashning asosiy vositasi hisoblanadi. Har bir vazirlik yoki agentlik:

5 yillik strategik reja tayyorlaydi;

Rejadagi maqsadlar asosida yillik faoliyat dasturlarini ishlab chiqadi;

Har bir faoliyatga mos moliyaviy resurslarni rejalashtiradi.

Turkiya tajribasi shuni ko'rsatadiki, natijaga yo'naltirilgan budjet tizimi faqatgina mustahkam strategik asos bo'lgandagina muvaffaqiyatli ishlaydi. Turkiya bu ikki tizimni huquqiy va amaliy jihatdan birlashtirib, budjet resurslarini samarali boshqarish, siyosiy ustuvorliklarni moliyalashtirish va jamoatchilik oldida hisobdorlikni oshirishga erishgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekistonda so'nggi yillarda davlat moliyasi sohasida islohotlar boshlangan. Jumladan:

«O'zbekiston - 2030» strategiyasi qabul qilindi;

2021-yildan boshlab vazirlik va idoralarning budget mablag'laridan foydalanish bilan bog'liq maqsadli indikatorlari Prezidentimizning tegishli qarorlari bilan tasdiqlab kelinmoqda.

Natijaga yo'naltirilgan budgetlashtirish tizimini takomillashtirish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yilning 4-yanvarida "O'zbekiston Respublikasida dasturiy budgetlashtirish tizimini joriy etishda budget mablag'larini taqsimlovchilarning budget dasturlarini ishlab chiqish, monitoringini yuritish va ularning samaradorligini baholash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi 4-sonli qarori tasdiqlandi.

Mazkur qarorga muvofiq sinov tariqasida, Qishloq xo'jaligi hamda Iqtisodiyot va moliya vazirliklarining 2025-2027-yilga mo'ljallangan budget dasturlari ishlab chiqildi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 25-dekabrda "O'zbekiston Respublikasining "2025-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budgeti to'g'risida"gi Qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-455-son qaroriga asosan 2026-2028-yillar uchun Qishloq xo'jaligi, Iqtisodiyot va moliya vazirligi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, Suv xo'jaligi vazirligi, Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi, Ijtimoiy himoya milliy agentligi hamda Davlat aktivlarini boshqarish agentligining budget dasturlari ishlab chiqish va tasdiqlash rejalashtirilgan.

2028-yilga qadar bosqichma-bosqich barcha vazirlik va idoralarning budget va budgetdan tashqari mablag'larni budget dasturlari kesimida ishlab chiqish va tasdiqlash rejalashtirilgan.

Ammo hali quyidagi yo'nalishlarda rivoj zarur:

har bir vazirlik va agentlik darajasida to'liq strategik rejalashtirish joriy etilishi;

maqsadli indikator orqali barcha budget mablag'i taqsimlovchilarning barcha dasturlar samaradorligini baholash tizimi yaratilishi;

ochiqlik va fuqarolik nazorati mexanizmlarini mustahkamlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Budget kodeksi.
2. 24.12.2024-yildagi O'RQ-1011-son "2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budgeti to'g'risida" Qonuni.
3. 24.08.2020-yildagi 506-son "2020-2024-yillarda O'zbekiston Respublikasi davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi"gi qarori.
4. Nazariy uslubiy adabiyotlar:
5. Ministry of Finance, Netherlands (2004). «From Policy Budget to Policy Accountability.»
6. Republic of Turkey, Law No. 5018 (2003).
7. Jahon banki (2021). «Uzbekistan Public Finance Management Review.»
8. UNDP (2022). «Integrating Strategic Planning and Budgeting in Developing Countries.»

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>